

# VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh  
in za sadjarstvo.

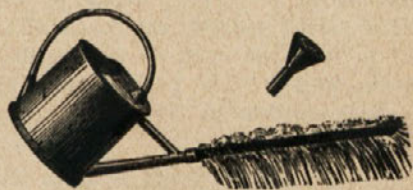
Št. 15.

V Ljubljani 15. avgusta 1888.

Letnik 1.

## Škropilnica.

Umen vrtnar se vedno trudi, da izpozna in dobi tako orodje, s katerim more delati bolje, hitreje in laže. K vrtnarskemu orodju pripada ne malo važna škropilnica, s katero prilivamo rastlinam. Ako pogledamo škropilnice, ki rabijo po naših krajih, zlasti po Gorenjskem, moramo reči, da so take, da bolj nerodne ne morejo biti. Nerodne pa so najbolj zastran roča, ki je pritrjen po čez na pokrov tako, da mora škropilec držati škropilnico vedno z obema rokama. Vsak, ki je uže škropil s tako škropilnico, pa ve, ako hodi po ozkih stezah med gredami, kako je to težavno, ker ga težka, z vodo napolnjena škropilnica vleče zmerom na eno stran. Podoba 53. kaže našim vrtnarjem, kakšna je dobra škropilnica. Ž nje je razvideti, kako je tukaj roč pritrjen. Škropilec lahko škropi z eno roko in, kolikor bolj se prazni škropilnica, toliko bolj jo lahko nagiblje s tem, da prijemlje roč vedno niže. Navadno škrepe vrtnarji ob enem z dvema škropilnicama, ker tako si laže obdrže ravnotežje. Zarad enakomernega prilivanja natikajo nekateri na škropilnico namesto običajne škropilne rože škropilno cev, katera namaka gredo bolj enakomerno. Ako je vodo v škropilnicah daleč nositi, in ako škropilec nosi po dve škropilnici, mora ji nekoliko pred se držati, da ga ne sujeta v nogi. Taka noša je pa mučna in utrudljiva. Francoski vrtnarji si pomagajo na prav preprost način. Denejo namreč obroč, ki ima kakih 80<sup>m</sup> v premeru, na pokrova dveh škropilnic, in sicer tako, da stojita škropilnici nasproti, in da sta roča zunaj obroča. Ako stopiš sedaj v obroč in vzdigneš škropilnici, naslonita se škropilnici, oziroma roča na obroč, in ti lahko hodiš med škropilnicama.



Podoba 53.

Škropilnico, kakeršno vidiš na podobi 53., dobiš za 3 gld. 75 kr. do 5 gld. 25 kr. pri Fr. Schönu na Dunaji (Wien, II. Praterstrasse 78.), sicer ti jo pa naredi vsak domač klepar.

## Krt in pa vrtnarstvo.

Krt je zelo koristna žival. Njemu se nam je zahvaliti, da nam po nekaterih krajih, ter marsikatero leto hrošči in njih požrešni ogreci ne pokončajo vsega in nam tako vender še ostaja nekaj pridelka.

Življenje krtovo je tako, da po vsej pravici spada med najčudnejše živali. Le pogledimo njegovo umetno izdelano hišo, njegove hodne prostore, — velikansko delo, katero nareja tako majhna živalca: preišljajmo nadalje čudovito pripravnost njegovega organizma, ki ga dela za taka velikanska podjetja sposobnega in pripravnega! Že iz samega tega preišljavanja se lahko prepričamo, da premodri stvarnik tako majhne živalce ne bi bil obdaril s takimi posebnimi lastnostmi, ako bi jej ne bilo v prostorni naravi odločeno važno delo. Globoko pod zemljo, koder spi toliko škodljivih mrčesov zimsko spanje, koder se toliko škodljivih živalce izmed katerih se poprej mnoge kot ličinke objedale in grizle nežne koreninice razvija po svojih bubah dokler se ne izpremene v popolne žužke, — pod zemljo, kamor ne prikljuje noben ptičji kljun — tam dela krt križema svoje pote in steze, tam si išče po zimi in po leti svoje hrane, tam koplje in rije, dokler si ne najde nekoliko živalske hrane. Kriva je torej misel, da se hrani z rastlinskimi koreninami. Krt je tako požrešen, da potrebuje vsak dan najmanj 3—4krat, toliko živeža kolikor je težek. To je pa lahko umeti, ako pomislimo, da potrebuje zaradi svojega nepr-stanega dela in vednega rovanja več hrane, pa da imajo deževni črvi, ogrci itd., ki so krtu poglaviti živež, v sebi veliko kožnatih in vodenih delov, zato pa tudi malo živilih tvarin. — Zaprti krti bi celo poginili od lakote, ako bi jim ne dajali vsaj trikrat toliko hrane, kolikor so težki. V krtovem želodeci ni nikoli najti niti korenin niti rastlin, ampak le živalskih ostankov.

Toda krt ne živi le ob žužkih, ampak pograbi tudi rad miši, posebno mlade. Največa njegova zasluga je pa, da pobira ogrce, te tolikanj škodljive mrčese, ki delajo mnogo več škode nego hrošči, in jih pokončuje brez usmiljenja.

Ako pomislimo, da izleže vsaka hroščeva babica do 100 jajčec, ki so pod zemljo dobro zavarovana in kjer se 2 leti s samimi rastlinskimi koreninicami žive, lahko razvidimo, koliko je takih sovražnikov ob tistem času, kadar se hrošči najbolj zaplode, kar se navadno zgodi vsako 3. leto. A škoda, kolika je ta! In če bi vsi ogrci do izpremembe v hrošče ostali živi, kako ogromno bi bilo število hroščev! In potem koliko zopet novih ogrcev! Drevesa bi bila gola, korenine objedene do čistega, gospodarjem pa ne bi ostalo nič, in prišli bi gotovo na beraško palico.

Po nekaterih krajih se je že tako žalostno godilo. Ravno z tega namena pa so bila razpisana darila za pokončevanje hroščev, a vsaka hiša morala jih je določeno število pokončati; toda poleg vsega tega bi jih ne bili premagali, ako bi jim ne bile pomogle take živali, ki se žive ob žužkih, posebno pa še krt. Treba pomisliti, koliko ogrcev potrebuje le en sam krt za svojo požrešnost. Dokazalo se je, da so v letih, kadar so ogrci zdelovali poljske pridelke, največ imeli škode taki gospodarji, kateri so lahkoumno s svojih njiv podili krte.

Gospodarjem starega kopita zato ni priljubljen krt, ker objeda travne in žitne koreninice, poškoduje sadna drevesa, nareja po travnikih krtine, da imajo kosci potem mnogo več dela; pa tudi zato ga ne marajo, ker naredi čestokrat po ogradah, ki branijo povodnji ali zatopu, luknje in izpušča vodo. Vrtnarji tudi trdè, da preriva in zasiple setve, grede in lehice. Iz tega vzroka lovè stari kopitarji marljivo krte, nekateri dajejo celo darila za ulovljenega krtu. Pravijo namreč, ako ne pokončamo krtu, pomnožil se bo tako, da nam bo vso zemljo preroval in poškodoval; tako pa le mislijo, kakor smo že rekli, ljudje starega kopita. Mi takim takoj tukaj odgovarjamo:

Da krt ne jé koreninice, dokazali smo dovolj jasno. Škodo pa, katero dela, ko si rije svoje podzemeljske hode, kakor tudi tako imenovane krtine poravnati je lahko; po leti pa, kadar se je namreč bati, da bi se izpodrovane koreninice ne pošušile, ruje krt vselej globokeje pod zemljo.

Krtine, katere izruje, večidel so čista, rahla zemlja, in ako se o pravem času razgrnejo in raztrosijo, razvila se bo trava po takih mestih kmalu in rasla toliko lepše in hobotneje: resnična je tedaj prislovica, znana po nekaterih deželah, ki pravi:

Kdor krtine sušca zagrebuje,  
Delo se pri žetvi mu plačuje.

Ako torej le jeseni in spomladi pridno in marljivo poravnamo z grabljami krtine, gotovo ne bode izostala korist.

Kjerkoli ruje krt, ne ruje zastonj; čeravno pokrije po vrtih in na polji nekatere rastline z izrovano zemljo, gotovo jih pa desetkrat toliko obvaruje škodljivih mrčesov, ki jih pri rovanji použije.

S parnih ali toplih gredic je pa krta s smrdljivimi stvarmi lahko pregnati. Posebno koristen je po drevesnicah, koder ogrci navadno pokončajo vse, v resnici zlata vreden. Res je, da so po zimi, kedar leži sneg dolgo na nepomrzli zemlji, travniki in polja razrovana, koreninice in travke razjedene: tudi je res, da pogine marsikatero mlado drevesce, ki je bilo na koreninah poškodovano ali objedeno, toda vsega tega je krt popolnoma nedolžen. To škodo narejajo le krtice ali poljske miši s svojimi ostrimi zobmi.

Da so večkrat vodne ograde pokvarjene, to je tudi res; ali krt ne prebiva po takih krajih, koder bi kmalu priril do zraka; on celo po svojih podzemeljskih hodih ali luknjah ne trpi nikakeršnega prepaha.

To škodo delajo le poljske miši in vodne podgane. Kar se tiče strahu, da ne bi se krti preveč zaplodili, — kajti res je, da skoti samica vsako leto po enkrat, pa tudi po dvakrat 4—5 mladih krtičkov, — smemo popolnoma brez skrbi biti, kajti dokler bo pod zemljo dosti škodljivih mrčesov, množil se bo tudi krt zmerom bolj, ko bo pa mrčesov manj, gotovo se bo potem zmanjšalo, tudi število krtov ker ne bodo imeli dovolj hrane.

## Vrtnarske grablje.

Vrtnar ne more delati brez grabelj. Z njimi poravnava prekopano zemljo, spravlja seme pod zemljo, čisti in grabi pota itd. Grablje imamo sedaj lesene ali pa železne. Vsak pa dobro ve, kako je z lesenimi grabljami. Res niso drage, zato se pa pokvari vsak hip, in če pomislimo, koliko lesenih grabelj se zrabi, predno niso ene železne za nič, tedaj pa nas železne vender manj stoje. Podoba 54. kaže našim čitateljem prav praktične železne grablje, katere prav živo priporočamo. Narejene so iz valjanega jekla, in skoraj jih ni moči pokvariti. Glede na število klinov, ki jih imajo, t. j. od 12 od 20, stoje 75 kr. do 1 gld. 30 kr. Prodaja jih Fr. Schön na Dunaji (Wien, II. Praterstrasse 78).



Podoba 54.

## Raznotere vrtnarske reči.

**O zamakanji zelenjadi.** Največkrat se zamakajo le mlade, ravno posajene sajenice, da se tem prej in gotoveje primejo in zarastejo. Nekatero zelenjad bi bilo sicer tudi pozneje zelo koristno zamakati, ali zbok premnogih drugih opravkov velikokrat ni mogoče in tudi potrebne vode, ni vselej.

Kolikokrat in o katerem času je povrtne rastline zamakati, to je zavisno nekoliko od sočivnih rastlin samih, nekoliko in rekel bi najbolj od vremena in letnega časa. Neovrznih pravil ni lahko o tem postaviti. O hladnejšem letnem času, kakor spomladi in jeseni, najbolje je o poldanjskih urah polivati, da se rastline do večera zopet osuše ter da jim slana tem manj škoduje. O poletnih mesecih dene večerno polivanje rastlinam najbolje, da se rade primejo, kajti po noči se prej in laže okrepijo, da jim potem podnevno solnce ne more več srčnih listkov zamoriti. Sočivnim rastlinam kaže ves čas njihove rasti prilivati le tedaj, če je moči to, kadar je treba, tudi storiti. Če pa to ni mogoče, škoduje polivanje rastlinam dostikrat bolj nego jim koristi, tako da je bolje ob takih okoliščinah zalivanje popolnoma raje opustiti. Kumare in selar potrebujejo za svoj popolni razvitek mnogo vlage, in to je skoraj edino sočivje, ki mu treba med rastjo večkrat prilivati. Fižol pa se niti ne sme polivati, ker začno stebela prelahko gniti, ako jim je prevlažno.

**O pridelovanji ranega fižolovega stročja.** Kdor si hoče ranega fižolovega stročja pridelati, mora si fižola pritlikaveca posaditi v lonce ter jih potem v toplo hišo postaviti, da začne fižol poganjati. Potem ga je pa treba na gnojne grede presaditi, če ga morebiti ne kaže bolje brž na gnojne grede posejati. Vender je ravno pridelovanje fižola težavno in dostikrat malo hvaležno delo, katero zahteva skrbnega, razumnega in previdnega ravnanja. Toplota, svetloba in zrak so glavni pogoji srečne rasti fižolove na gnojnih gredah. Kdor ni v tem delu izkušen, naj pred sredo februarja ž njim rajši ne začne. V tem času pa že tudi solnce samo prihaja nekoliko na pomoč in pospešuje fižolovo rast.

**Zelenika kot obrobek gredam na vrtu.** Izmed navadnih rastlin za obrobke je še najboljša obče poznana zelenika, pa domače pušpan, latinski *bruxa sempervirens*. Od te rastline je lep in trpežen obrobek, kateri brani, da se ne posiplje zemlja; ostane pa, ako ga vsako leto maja meseca postrizemo, ozek in nizek. Slaba stran zelenike je, da je dobro zavetišče polžem. Za zelenikov nasad narediti je primerno globok in širok jarek, zunanjo steno njegovo, t. j. ob gredi ležečo, pa poševno. Sadike je polagati drugo zraven druge v jarek ter na poševno steno jih je tako pritiskati, da jim korenine molijo proti potu. Tako saditi zeleniko je dobro, ker ji rasto korenine potlej bolj v pot nego v gredo, ter jih pri obdelovanji ni moči poškodovati.

**Odpeljavanje vode iz vrta.** Voda, ki nam utegne pri obdelovanji vrta nagajati, je ali nadanje voda ali pa podzemelska. Nadanje, zlasti deževne vode se je lahko ubraniti, in celo močvirno zemljišče, če ni veliko, in če niso razmere posebno neugodne, da se lahko in hitro usušiti. Veliko več sitnosti pa dela stoječa podzemelska voda. Ona dela zemljo mrzlo in za obdelovanje malo sposobno. Tako vodo treba odpeljati z zaprtimi podzemelskimi jarki t. j. z drenažo. Drenaža se da izvršiti bolj v ceno ali bolj drago, t. j. kolikor popolnejšo hočemo imeti. Obširno o tej reči pisati ne pristoji tukaj, ker je o tem lahko brati v vsaki boljši knjigi kmetijski.

**Ravnanje z bodečim grozdjičem po žetvi.** Ni bolj hvaležnega jagodnega sadja, nego je bodeče grozdjiče (agras), kajti redko je leto, da ni drevesce polno. Kolikor bolj pa oskrbuješ rastlino, tem lepši in okusnejši rodi sad, zlasti ako mu poleti dobro strežeš. Ob tem času mu odstrani vse poganjke iz korenin in privaj mu ob prehudi suši. Okoli drevesca naspri poleti drobnega gnoja, kateri varuje zemljo, da se premočno ne usuši, ter stori, da drevesce prihodnje leto zopet ldobro rodi.